ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (třetího senátu)

6. července 2006 *

Ve věci C-53/05,

jejímž předmětem je žaloba pro nesplnění povinnosti na základě článku 226 ES, podaná dne 9. února 2005,

Komise Evropských společenství, zastoupená P. Andradem a W. Wilsem, jako zmocněnci, s adresou pro účely doručování v Lucemburku,

žalobkyně,

proti

Portugalské republice, zastoupené L. Fernandesem a N. Gonçalvesem, jako zmocněnci,

žalované,

* Jednací jazyk: portugalština.

SOUDNÍ DVŮR (třetí senát),

ve složení A. Rosas, předseda senátu, J. Malenovský (zpravodaj), J.-P. Puissochet, A. Borg Barthet a A. Ó Caoimh, soudci,

generální advokát: E. Sharpston,
vedoucí soudní kanceláře: R. Grass,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 4. dubna 2006,

vydává tento

Rozsudek

1 Svou žalobou se Komise Evropských společenství domáhá, aby Soudní dvůr určil, že Portugalská republika tím, že vyjmula veškeré kategorie zařízení zabývajících se veřejným půjčováním z povinnosti zaplacení autorské odměny na základě veřejného půjčování, nesplnila povinnosti, které pro ni vyplývají z článků 1 a 5 směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem (Úř. věst. L 346, s. 61; Zvl. vyd. 17/01, s. 120, dále jen „směrnice").

Právní rámec

Právní úprava Společenství

2 Sedmý bod odůvodnění směrnice zní takto:

„Vzhledem k tomu, že pokračování v tvůrčí a umělecké práci autorů a výkonných umělců vyžaduje, aby tyto osoby pobíraly odpovídající příjmy a že investice jsou zejména v případě výroby zvukových záznamů a filmů obzvláště vysoké a riskantní; že pouze náležitá právní ochrana nositelů těchto práv může být účinnou zárukou možnosti získat uvedený příjem a návratnosti zmíněné investice."

3 Článek 1 směrnice uvádí:

„1. V souladu s ustanoveními této kapitoly stanoví členské státy s výhradou článku 5 právo udělit svolení nebo zakázat pronájem a půjčování původních děl a jejich rozmnoženin chráněných autorským právem, jakož i ostatních předmětů uvedených v čl. 2 odst. 1.

2. Pro účely této směrnice se ‚pronájmem' rozumí zpřístupnění za účelem užívání na omezenou dobu, spojené s přímým či nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem.

3. Pro účely této směrnice se ‚půjčováním' rozumí zpřístupňování za účelem užívání na omezenou dobu, které není spojeno s přímým ani nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem, pokud je uskutečňuje veřejně přístupné zařízení.

4. Práva uvedená v odstavci 1 se nevyčerpají prodejem ani jakýmkoliv jiným rozšiřováním původních děl nebo jejich rozmnoženin chráněných autorským právem nebo jiných předmětů uvedených v čl. 2 odst. 1."

4 Článek 5 odst. 1 až 3 směrnice stanoví:

„1. Členské státy mohou stanovit výjimku z výlučného práva uvedeného v článku 1, pokud jde o veřejné půjčování, za podmínky, že alespoň autoři obdrží odměnu za půjčování. Členské státy mohou stanovit tuto odměnu s ohledem na své kulturně politické cíle.

2. Pokud členské státy nevztahují výlučné právo na půjčování uvedené v článku 1 na zvukové záznamy, filmy a počítačové programy, zavedou alespoň odměnu pro autory.

3. Členské státy mohou vyjmout určité kategorie zařízení z placení odměny podle odstavců 1 a 2."

Vnitrostátní právní úprava

5 Směrnice byla provedena do portugalského právního řádu nařízením s mocí zákona č. 332/97 ze dne 27. listopadu 1997 (*Diário da República* I, série A, č. 275 ze dne 27. listopadu 1997, s. 6393, dále jen „nařízení s mocí zákona"). Ve své preambuli toto nařízení s mocí zákona upřesňuje:

„Toto nařízení s mocí zákona zakládá právo na veřejné půjčování děl chráněných autorským právem, ale k jeho vstupu v platnost v portugalském právním řádu dochází v mezích uložených právními předpisy Společenství a při respektování kulturních specifik a úrovně rozvoje země, stejně jako opatření a obecných směrů v oblasti kulturní politiky, které z nich vyplývají."

6 Podle článku 6 nařízení s mocí zákona:

„1. Autor má nárok na odměnu v případě veřejného půjčování původního díla a jeho rozmnoženin.

2. Majitel zařízení, který veřejnosti zpřístupňuje původní dílo nebo jeho rozmnoženiny, je odpovědný za zaplacení odměny [...].

3. Ustanovení tohoto článku se nepoužijí na veřejné knihovny, školní knihovny, univerzitní knihovny, muzea, veřejné archivy, veřejné nadace a na neziskové soukromé organizace."

Postup před zahájením soudního řízení

7 Dne 19. prosince 2003 zaslala Komise Portugalské republice v souladu s postupem upraveným čl. 226 prvním pododstavcem ES výzvu dopisem, ve kterém ji vyzvala k provedení ustanovení směrnice.

8 Poté, co se Komise seznámila s odpovědí Portugalské republiky na uvedený dopis, vydala dne 9. července 2004 odůvodněné stanovisko, jímž vyzvala tento členský stát k přijetí opatření nezbytných k tomu, aby vyhověl tomuto stanovisku ve lhůtě dvou měsíců od jeho oznámení.

9 V uvedeném odůvodněném stanovisku měla Komise s odkazem na nařízení s mocí zákona za to, že Portugalská republika nepřijala opatření nezbytná pro zajištění provedení článků 1 a 5 směrnice.

10 Vzhledem k tomu, že Portugalská republika na toto odůvodněné stanovisko neodpověděla, rozhodla se Komise podat tuto žalobu.

K žalobě

Argumentace účastníků řízení

11 Podle Komise čl. 6 odst. 3 nařízení s mocí zákona vyjímá z povinnosti zaplacení poplatku za veřejné půjčování veškeré služby ústředních správních orgánů státu,

veškeré organizace spadající pod nepřímou státní správu, jako jsou veřejná zařízení a veřejné asociace, stejně jako veškeré služby a organizace decentralizovaných správních orgánů a místních celků. K tomuto seznamu je třeba přidat veškeré soukromoprávní právnické osoby vykonávající funkce veřejné povahy, jako jsou správní veřejně prospěšné právnické osoby a dokonce soukromé školy a univerzity, stejně jako veškeré neziskové soukromé organizace obecně. V konečném důsledku to znamená vynětí všech zařízení zabývajících se veřejným půjčováním z uvedené platební povinnosti.

12 Přitom čl. 5 odst. 3 směrnice stanoví, že členské státy mohou z této povinnosti vyjmout nikoliv všechny kategorie zařízení, jak stanoví nařízení s mocí zákona, ale pouze určité z nich. Portugalská republika tak překročila meze uložené směrnicí a toto nařízení s mocí zákona brání dosažení cíle, ke kterému směrnice směřuje, kterým je zajištění toho, aby tvůrčí a umělecká činnost vedla k odpovídající odměně.

13 Komise dále uvádí blízkou příbuznost mezi půjčováním děl veřejnými službami nebo organizacemi a pronájmem děl obchodníky. V obou případech se jedná o využívání chráněných děl. Rozdíl v právní ochraně, které se chráněným dílům dostává v členských státech, má dopad na fungování vnitřního trhu a může způsobovat narušení hospodářské soutěže. Půjčování děl, knih a zvukových a obrazových záznamů představuje značný rozsah činnosti. Přitom osoby užívající tato díla a předměty si je nekupují a z toho plyne ušlý zisk pro autory a tvůrce.

14 Komise dodává, že k tomu, aby členské státy mohly dát kulturní díla zdarma k dispozici svým občanům, jsou povinny odměňovat všechny, kdo přispívají

k fungování knihoven, to znamená nejen zaměstnance, ale zejména autory děl. Jejich odměňování odpovídá společnému zájmu Společenství.

15 Na svoji obranu Portugalská republika uplatňuje, že článek 5 směrnice a konkrétněji jeho odstavec 3 je nepřesným, obtížně vyložitelným „kompromisním zněním", které může vyvolávat spory, pokud jde o jeho význam a dosah. Znění uvedeného ustanovení mělo být rovněž otevřené a pružné, aby byla zohledněna specifická úroveň kulturního rozvoje jednotlivých členských států. Mimoto, směrnice neposkytuje žádný poznatek k významu uvedeného článku.

16 Portugalská republika dále zastává názor, že provedení směrnice přímo nastoluje problém volby „kategorií zařízení" a nepřímo problém toho, zda osoby, které jsou nepřímými adresáty směrnice, mohou či nemohou, a v jaké míře, stejným či téměř stejným způsobem těžit z ustanovení této směrnice, která opravňují členské státy ke stanovení výjimek z povinnosti zaplacení odměny stanovené v čl. 5 odst. 1 směrnice, pokud jde o veřejné půjčování. Tato otázka odkazuje na otázku konfliktního vztahu mezi odstavcem 3 téhož článku a zásadami rovného zacházení, nestrannosti, solidarity a sociální soudržnosti. Přitom vynětí určitých „kategorií zařízení" z placení poplatku za veřejné půjčování by mělo za důsledek, že portugalští občané by neměli přístup k duševním dílům a nemohli je využívat za stejných podmínek. Navíc, majitelé práv mají v zásadě získávat odpovídající příjmy v rámci výkonu svých práv na rozmnožování a distribuci.

17 Mimoto, Portugalská republika tvrdí, že úkony veřejného půjčování jsou okrajové, jelikož dotčený trh je omezený na území státu a jeho rozsah je z hospodářského hlediska malý, takže vnitřní trh nemůže být touto situací dotčen. Lze tedy dojít k závěru, že cíle kulturního rozvoje jsou důležitější než nevýhody pro vnitřní trh. Z tohoto důvodu by jejich odstranění porušovalo zásadu proporcionality.

18 A konečně, uvedený členský stát uplatňuje, že vzhledem ke kulturním specifikám a různé úrovni rozvoje členských států musí přijetí nového režimu veřejného půjčování a jeho převzetí do vnitrostátních právních řádů zůstat podle zásady subsidiarity ve sféře pravomoci uvedených států.

Závěry Soudního dvora

19 Úvodem je třeba říct, že jediným předmětem sporu, ve kterém proti sobě stojí Komise a Portugalská republika, je otázka týkající se dosahu, který je třeba propůjčit ustanovením čl. 5 odst. 3 směrnice, podle kterých mohou členské státy vyjmout „určité kategorie zařízení" z placení odměny stanovené v odstavci 1 téhož článku.

20 Podle ustálené judikatury je pro výklad ustanovení práva Společenství namístě vzít do úvahy nejen jeho znění, ale zároveň kontext, ve kterém se nachází, a cíle

sledované právní úpravou, jejíž je součástí (viz zejména rozsudky ze dne 18. května 2000, KVS International, C-301/98, Recueil, s. I-3583, bod 21, a ze dne 19. září 2000, Německo v. Komise, C-156/98, Recueil, s. I-6857, bod 50).

21 Pokud se jedná nejprve o znění čl. 5 odst. 3 směrnice, je nutno konstatovat, že se týká „určitých kategorií zařízení". Z toho tedy jasně vyplývá, že zákonodárce nezamýšlel umožnit členským státům vyjmout z placení odměny stanovené v odstavci 1 uvedeného článku všechny kategorie zařízení.

22 Dále, směrnice podle svého čl. 5 odst. 3 umožňuje členským státům odchýlit se, pokud jde o veřejné půjčování, od obecné povinnosti placení autorské odměny uvedené v odstavci 1 téhož článku. Přitom podle ustálené judikatury musejí ustanovení směrnice odchylující se od obecné zásady zavedené toutéž směrnicí podléhat restriktivnímu výkladu (rozsudek ze dne 29. dubna 2004, Kapper, C-476/01, Recueil, s. I-5205, bod 72).

23 Mimoto, tentýž čl. 5 odst. 3 nemůže být vykládán v tom smyslu, že umožňuje zcela se odchýlit od uvedené povinnosti placení odměny, jelikož takový výklad by zbavil odstavec 1 uvedeného článku jeho smyslu a připravil tak toto ustanovení o veškerý užitečný účinek.

24 Konečně, s ohledem na hlavní cíl směrnice, jak konkrétněji vyplývá ze sedmého bodu jejího odůvodnění, je jejím účelem zaručit odpovídající příjem autorům

a výkonným umělcům a umožnit návratnost obzvláště vysokých a riskantních investic, které vyžaduje zejména výroba zvukových záznamů a filmů (rozsudek ze dne 28. dubna 1998, Metronome Musik, C-200/96, Recueil, s. I-1953, bod 22).

25 Z toho plyne, že vynětí všech kategorií zařízení, které se zabývají takovým půjčováním, z povinnosti nařízené v čl. 5 odst. 1 směrnice by připravilo autory o odměnu, která by mohla zajistit návratnost jejich investic, což by mělo rovněž dopad na tvorbu nových děl (viz výše uvedený rozsudek Metronome Musik, bod 24). Za těchto podmínek by provedení směrnice, které by znamenalo takové osvobození pro všechny kategorie zařízení, bylo v přímém rozporu s cílem této směrnice.

26 Portugalská republika ve skutečnosti nepopírá, že provedení směrnice, tak jak vyplývá z nařízení s mocí zákona, znamená vynětí všech kategorií zařízení uvedených v bodě 11 rozsudku v projednávané věci.

27 Za těchto podmínek lze připustit, že důsledkem portugalské právní úpravy je vynětí všech kategorií zařízení zabývajících se veřejným půjčováním z povinnosti zaplacení odměny stanovené v čl. 5 odst. 1.

28 Pro odůvodnění takového opatření uplatňuje uvedený členský stát různé argumenty, přičemž žádný z nich nicméně nemůže být považován za relevantní.

29 Zaprvé, Portugalská republika uplatňuje, že trh veřejného půjčování je převážně vnitrostátní a z hospodářského hlediska bezvýznamný. Z toho podle ní plyne, že řádné fungování vnitřního trhu nemůže být touto situací dotčeno a že podle zásady subsidiarity má činnost veřejného půjčování zůstat ve sféře pravomoci členských států.

30 Nicméně, za předpokladu, že uvedený členský stát chtěl takto zpochybnit platnost směrnice, je nutno připomenout, že mimo lhůtu stanovenou v článku 230 ES nemůže kritizovat legalitu aktu přijatého zákonodárcem Společenství, který se ve vztahu k tomuto státu stal konečným. Je totiž ustálenou judikaturou, že se členský stát nemůže užitečně dovolávat protiprávnosti směrnice nebo rozhodnutí, jehož je adresátem, jako důvodu obrany vůči žalobě pro nesplnění povinnosti založené na nesplnění povinností vyplývajících z tohoto rozhodnutí nebo na porušení této směrnice (viz zejména rozsudky ze dne 27. října 1992, Komise v. Německo, C-74/91, Recueil, s. I-5437, bod 10; ze dne 25. dubna 2002, Komise v. Řecko, C-154/00, Recueil, s. I-3879, bod 28, a ze dne 29. dubna 2004, Komise v. Rakousko, C-194/01, Recueil, s. I-4579, bod 41).

31 V každém případě, Soudní dvůr již rozhodl, že výhradní práva, která literární a umělecké vlastnictví zakládá, mohou, stejně jako ostatní práva z průmyslového a obchodního vlastnictví, ovlivňovat obchod se zbožím a službami, jakož i soutěžní vztahy uvnitř Společenství. Z tohoto důvodu tato práva, přestože se řídí vnitrostátními právními předpisy, podléhají požadavkům Smlouvy o ES a spadají proto do její oblasti působnosti (rozsudek ze dne 20. října 1993, Phil Collins a další, C-92/92 a C-326/92, Recueil, s. I-5145, bod 22).

32 Na rozdíl od toho, co tvrdí Portugalská republika tak rozdíl v právní ochraně, které se dostává chráněným kulturním dílům v členských státech, pokud jde o veřejné

půjčování, může ovlivnit řádné fungování vnitřního trhu Společenství a narušovat hospodářskou soutěž.

33 Zadruhé, uvedený členský stát uplatňuje, že majitelé autorských práv v zásadě již získali odměnu na základě práv na rozmnožování a distribuci svých děl.

34 Nicméně, úkony spojené s využíváním chráněného díla, jako je veřejné půjčování, mají odlišnou povahu od prodeje nebo jakýchkoliv jiných úkonů spojených s dovolenou distribucí. Právo na půjčování zůstává totiž výsadou autora navzdory prodeji hmotného nosiče, na kterém je dílo obsaženo. Mimoto, právo na půjčování se nevyčerpá prodejem ani jakýmkoliv jiným rozšiřováním, zatímco právo na distribuci se vyčerpá právě pouze v případě prvního prodeje ve Společenství majitelem práva nebo s jeho souhlasem (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek Metronome Musik, body 18 a 19).

35 Zatřetí, Portugalská republika uplatňuje, že čl. 5 odst. 3 směrnice je otevřený a pružný, aby byl zohledněn kulturní rozvoj každého členského státu, a že výraz „určité kategorie zařízení" vyžaduje výklad „s proměnlivou geometrií".

36 Nicméně čl. 5 odst. 3 směrnice nemůže být, jak bylo uvedeno v bodě 22 rozsudku v projednávané věci, vykládán v tom smyslu, že umožňuje zcela se odchýlit od povinnosti zaplacení odměny uložené v odstavci 1 téhož článku.

37 Začtvrté, Portugalská republika tvrdí, že existuje konfliktní vztah mezi čl. 5 odst. 3 směrnice a zásadami rovného zacházení, nestrannosti, solidarity a sociální soudržnosti. Vynětí pouze určitých „kategorií zařízení" z uvedené povinnosti zaplacení odměny by totiž znamenalo, že portugalští občané by neměli přístup k duševním dílům a nemohli by je využívat za stejných podmínek.

38 V tomto ohledu vynětí určitých zařízení zabývajících se veřejným půjčováním, stanovené v čl. 5 odst. 3 směrnice, z povinnosti zaplacení odměny uvedené v odstavci 1 tohoto článku umožňuje členským státům ponechat si prostor pro posouzení k určení těch z dotčených veřejností, pro které bude takové vynětí nejprospěšnější pro podporu jejich přístupu k duševním dílům při respektování základních práv a zejména práva na nediskriminaci, přičemž jim ponechává volbu, na která zařízení se bude uvedené vynětí vztahovat.

39 Krom toho, pokud v určité směrnici nejsou dána dostatečně přesná kritéria Společenství, která by vymezila povinnosti z ní vyplývající, přísluší členským státům stanovit na svém území co nejrelevantnější kritéria pro zajištění, v mezích uložených právem Společenství a zejména dotčenou směrnicí, jejího respektování (viz v tomto smyslu rozsudky ze dne 6. února 2003, SENA, C-245/00, Recueil, s. I-1251, bod 34, a ze dne 16. října 2003, Komise v. Belgie, C-433/02, Recueil, s. I-12191, bod 19).

40 V tomto ohledu bylo již dříve rozhodnuto, že čl. 5 odst. 3 směrnice členský stát opravňuje, ale nenutí, ke stanovení vynětí pro určité kategorie zařízení. Proto, pokud okolnosti panující v dotčeném členském státě neumožňují stanovit relevantní

kritéria pro provedení platného rozlišení mezi kategoriemi zařízení, je namístě uložit všem dotčeným zařízením povinnost zaplatit odměnu stanovenou v odstavci 1 uvedeného článku (výše uvedený rozsudek Komise v. Belgie, bod 20).

41 Za těchto podmínek je namístě považovat žalobu podanou Komisí za opodstatněnou.

42 V důsledku toho je třeba určit, že Portugalská republika tím, že vyjmula veškeré kategorie zařízení zabývajících se veřejným půjčováním z povinnosti zaplacení autorské odměny na základě veřejného půjčování, nesplnila povinnosti, které pro ni vyplývají z článků 1 a 5 směrnice.

K nákladům řízení

43 Podle čl. 69 odst. 2 jednacího řádu se účastníku řízení, který neměl úspěch ve věci, uloží náhrada nákladů řízení, pokud to účastník řízení, který měl ve věci úspěch, požadoval. Vzhledem k tomu, že Komise požadovala náhradu nákladů řízení a Portugalská republika neměla ve věci úspěch, je namístě posledně uvedené uložit náhradu nákladů řízení.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (třetí senát) rozhodl takto:

1) **Portugalská republika tím, že vyjmula veškeré kategorie zařízení zabývajících se veřejným půjčováním z povinnosti zaplacení autorské odměny na základě veřejného půjčování, nesplnila povinnosti, které pro ni vyplývají z článků 1 a 5 směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem.**

2) **Portugalské republice se ukládá náhrada nákladů řízení.**

Podpisy.